

**КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО, КРИМІНОЛОГІЯ,
КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО**

УДК 342.851

DOI <https://doi.org/10.32782/klj-2023-3.06>**ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ПРОБАЦІЙНИХ ПРОГРАМ ЩОДО
НЕПОВНОЛІТНІХ ПРАВОПОРУШНИКІВ ПІД ЧАС НАГЛЯДОВОЇ ПРОБАЦІЇ****Гусак Андрій Петрович,**

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри кримінального права і процесу

Волинського національного університету імені Лесі Українки

ORCID ID: 0000-0002-2142-5193

У статті досліджено поняття, основні принцип та напрями реалізації пробаційних програм в Україні. Автором проаналізовано основні функції пробаційних програм щодо неповнолітніх правопорушників. Метою даного дослідження є аналіз особливостей та механізмів реалізації заходів, які передбачені програмами пробації. Для досягнення цілей, які висвітлені в роботі, було проаналізовано порядок застосування пробаційних програм щодо неповнолітніх. Теоретичною основою даного дослідження стали дослідження українських вчених, які працювали і працюють над різними аспектами наглядової пробації. Введення нового механізму реалізації превентивних заходів – інституту пробації – виховних методів, засобів, програм, соціально-правових, психологічних та виховних заходів – дало можливість впливати та контролювати поведінку осіб, схильних до злочинів за допомогою участі громадян та різних інститутів суспільства. Крім того, реалізація пробаційних програм, спрямованих на корекцію соціальної поведінки та формування суспільно корисної зміни особистості, дає можливість суб'єкту пробації стати на шлях виправлення та попередження повторного вчинення злочину в межах наглядової пробації. Особливості підготовки працівників для роботи в органах ювенальної системи полягають у специфічних вимогах до кандидатів на посади у таких структурах. До основних таких вимог належать: спеціальна освіта в галузі соціальної роботи, психології, педагогіки, юриспруденції; наявність життєвого і практичного досвіду виховної роботи; регулярне відвідування курсів підвищення кваліфікації; суворий конкурсний відбір. Новизна публікації полягає в представленому поглибленому аналізі всіх аспектів реалізації пробаційних програм у рамках впровадження наглядової пробації відповідно до чинного національного законодавства у сфері протидії кримінальним правопорушенням; надання рекомендацій щодо внесення змін до індивідуальних програм наглядової пробації. На основі отриманих результатів було продемонстровано, що існуючі пробаційні програми потребують вдосконалення, особливо в частині розробки методів впровадження.

Ключові слова: служба пробації, ресоціалізація, пробаційні програми, наглядова пробація, соціально-виховні заходи, кримінальна відповідальність, кримінальне правопорушення, запобігання злочинам, неповнолітні.

Husak Andrii. Peculiarities of the implementation of probation programs for juvenile delinquents during supervised probation

The article is devoted to the problems of implementation of probation programs. The concepts, basic principles, main areas of implementation the probation programs in Ukraine are studied in the article. The author of the article analyses the functions of probation programs for juvenile delinquents. The purpose of this study is to analyze the peculiarities and the mechanisms for implementation measures, which are provided by the probation programs. To achieve goals, highlighted in this work, the following tasks were solved: procedure of application of probation programs for juvenile offenders, relevant proposals and recommendations regarding

the use of probation programs. The theoretical basis for this study is the researches of Ukrainian scientists who work at various aspects of supervised probation. Introduction of a new mechanism for implementation of preventive measures (educational methods, means of influence, programs, socially legal, psychological and educational measures), provided by the institution of probation, gave the opportunity to influence and control the behavior of individuals inclined to commit crimes. Implementation of probation programs, aimed at correcting social behavior and the formation of socially useful personality, gave the opportunity to the object of probation to get on the road of correction and prevention of re-commitment of crimes within the limits of supervised probation. The novelty of this publication is in in-depth analysis of all the aspects of the probation programs within the implementation of supervised probation in accordance with the current national legislation in the field of combating criminal offenses; providing recommendations on the changes to individual programs of supervised probation. One of the decisive factors for achieving the effect of correction is the study of the personality of the criminal. Peculiarities of training employees for work in the bodies of the juvenile probation system consist of specific requirements for candidates for these positions. Such basic requirements include: special education in the field of social work, psychology, pedagogy, jurisprudence, the presence of life and practical experience in educational work, attending advanced training courses, strict competitive selection. On the basis of obtained results it was demonstrated that the existing programs need improvement especially in terms of developing methods of their implementation.

Key words: probation service, social maladaptation, social adaptation, resocialization, probation programs, supervised probation, criminal liability, criminal offence, crime prevention, curator of probation, minors.

Постановка проблеми. Наглядова пробація – це один з видів пробації, який застосовується до осіб, які перебувають на обліку в уповноваженому органі з питань пробації. Як свідчить статистика, наглядова пробація має свої переваги серед інших видів пробації.

Актуальність впровадження пробаційних програм для профілактики правопорушень серед неповнолітніх є безсумнівною, оскільки включає психосоціальні аспекти профілактики правопорушень неповнолітніх. У рамках системи ресоціалізації метою запровадження системи пробації є попередження рецидиву злочинів неповнолітніми, тому, в першу чергу, має бути забезпечено їх працевлаштування та навчання. Орган пробації сприяє залученню неповнолітніх до навчання та здобуття ними повної загальної середньої освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Що стосується особливостей впровадження пробації, то науці потрібні більш детальні аналізи та дослідження з цього питання. Аспекти застосування пробаційних програм у контексті наглядової пробації висвітлено в роботах таких дослідників, як: О.В. Бец, О.І. Богатирьов, В.М. Кривцов, Т.В. Кушніров, І.С. Яковець, Д.В. Ягун, О.Б. Янчук та ін.

Формулювання мети статті. Метою даної публікації є дослідження поточного стану та особливостей організаційно-правових засад діяльності органів пробації під час здійснення наглядової пробації в Україні та визначення необхідності запровадження та функціонування програми пробації для неповнолітніх з метою подолання шкідливих звичок, ризику рецидиву правопорушень та формування безпечного суспільства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Наглядова пробація являє собою здійснення наглядових та соціально-виховних заходів щодо засуджених до покарання у вигляді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, громадських робіт, виправних робіт, засуджених, яким покарання у вигляді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк замінено більш м'яким покаранням у вигляді громадських робіт або виправних робіт, засуджених осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням, звільнених від відбування покарання вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до трьох років, а також організацію роботи уповноваженого органу з питань пробації щодо направлення осіб, засуджених до

покарання у вигляді обмеження волі, до виправних центрів [5].

Під час реалізації нагляду при виконанні судових рішень, які набрали законної сили, законів про амністію, актів про помилування персонал органу пробачії виконує такі функції: веде облік засуджених осіб; роз'яснює засудженим особам порядок та умови відбування покарання; здійснює контроль за виконанням засудженою особою обов'язків, встановлених законом та покладених на них судом; здійснює попереджувальні та виховні бесіди із засудженою особою, відвідує її за місцем проживання з метою забезпечення контролю за поведінкою та способом життя; визначає оцінку ризиків повторного вчинення кримінальних правопорушень; здійснює ознайомлювальні, попереджувальні бесіди з батьками неповнолітніх, їх законними представниками, членами сім'ї з метою усунення причин і умов, які спонукали до вчинення кримінального правопорушення; проводить індивідуально-профілактичні бесіди із засудженими особами і т. д. [5].

Зазначимо, що нагляд за особами, звільненими від відбування покарання з випробуванням, здійснюється уповноваженим органом з питань пробачії за місцем проживання, роботи або навчання засудженого, а за засудженими військовослужбовцями – командирами військових частин.

Розглянемо соціально-виховні заходи щодо суб'єктів пробачії.

Отже, соціально-виховна робота – це цілеспрямована діяльність персоналу пробачії для досягнення мети виправлення засуджених осіб [2].

Обов'язковим компонентом індивідуального професійного впливу на формування та корекцію поведінки особи є психологічні дослідження особи правопорушника [1].

Характерного значення психологічні дослідження набувають при здійсненні соціально-виховної роботи із засудженими під час проходження наглядової пробачії. Така робота відбувається за індивідуальним планом з врахуванням оцінки ризиків

повторного вчинення кримінальних правопорушень відповідно до статті 13 Закону України «Про пробачію» та передбачає індивідуальний підхід під час надання консультативної та психологічної допомоги, а також проведення індивідуально-профілактичної роботи. Під час наглядової пробачії орган пробачії реалізує пробачійні програми стосовно осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням.

Завданням пробачійних програм є застосовування системи заходів, які необхідні для корекції соціальної поведінки суб'єктів пробачії або її часткових проявів, формування соціальнопозитивних змін особистості, які можливо неупереджено обстежити [4].

Програма заходів з коректування поведінки повинна базуватися на результатах спеціальних психологічних методик для визначення особливостей суб'єкта пробачії.

Фахівцями з психології в органах пробачії для визначення характерологічних рис особистості застосовують різні тестові методики, наприклад: Фрайбурзький особистісний опитувальник [7]; 16-факторний особистісний тест Кеттелла [6]; методика «Самооцінки психічних станів» Г.Ю. Айзенка – для визначення таких емоційних станів, як тривожність, фрустрація, агресивність, ригідність, застосовується [14].

Психологічні дослідження є обов'язковим, корисним і результативним інструментом дослідження суб'єктів пробачії. Одержані діагностичні дані дають змогу прогнозувати поведінку засуджених та обирати потрібний персональний стиль спілкування з ними та напрям психокорекційної роботи.

Ми погоджуємося з думкою Богатирьова І.Г., що «суспільству необхідно також усвідомити, що покарання, не пов'язані з позбавленням волі, теж є карою за вчинений злочин, не менш тяжкою та суворією для злочинця, ніж позбавлення волі. Сама форма покарання, не пов'язаного з позбавленням волі, хоч і здається ліберальнішою, суттєво впливає на свідомість засудженого, показуючи, що держава надає йому шанс, залишаючись в суспіль-

стві, змінитись на краще і не допускати правопорушень в майбутньому» [4].

Відповідно до Закону України «Про пробацію» передбачено такий інструмент роботи із засудженими, як пробаційні програми. Вони призначаються за рішенням суду особі, звільненій від відбування покарання з випробуванням, та передбачає комплекс заходів, спрямованих на корекцію соціальної поведінки або її окремих проявів, формування соціально сприятливих змін особистості, які можливо об'єктивно перевірити. Програми психологічної корекції та програми соціальної адаптації, спрямовані на усунення негативних факторів, що впливали та можуть в подальшому впливати на поведінку правопорушника.

На підставі частини 2 статті 76 Кримінального кодексу України на особу, звільнену від відбування покарання з випробуванням судом, може бути покладений обов'язок виконання заходів, передбачених пробаційною програмою [3].

Пробаційна програма – це система занять, які проводяться за визначеним графіком та мають ціллю корекцію поведінки, що суперечить прийнятим у суспільстві нормам, а також формування соціально-сприятливих змін особистості [12].

Відповідними наказами Міністерства юстиції України затверджено чотири пробаційні програми для повнолітніх і чотири для неповнолітніх суб'єктів пробації: «Зміна прокримінального мислення», «Попередження вживання психоактивних речовин», «Подолання агресивної поведінки», «Формування життєвих навичок» [10].

Метою реалізації пробаційних програм є виправлення суб'єктів пробації, звільнених від відбування покарання з випробуванням та запобігання вчиненню ними повторних кримінальних правопорушень.

Завданням реалізації пробаційних програм є застосування комплексу заходів, які необхідні для корекції соціальної поведінки суб'єктів пробації або її окремих проявів, формування соціально сприятливих змін особистості, які можливо об'єктивно перевірити.

Пробаційна програма щодо неповнолітнього суб'єкта пробації здійснюється уповноваженим органом з питань пробації разом із суб'єктом, що надає соціальні послуги, визначені Законами України «Про соціальні послуги» та «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю».

Розглянемо існуючі на сьогодні пробаційні програми для неповнолітніх.

Почнемо з пробаційної програми *«Зміна прокримінального мислення»* для неповнолітніх суб'єктів пробації. Метою цієї програми є досягнення позитивних змін у поведінці суб'єкта пробації шляхом розвитку та підтримки у нього навичок конструктивного та критичного мислення, формування навичок рефлексії, планування та постановки цілей, а також сприяння розвитку співпраці у взаєминах з оточуючими та соціально прийнятних норм поведінки [11].

Програма *«Зміна прокримінального мислення»* спрямована на сприяння розумінню особою власних прокримінальних способів мислення та їх впливу на поведінку, важливості вибору цілей-орієнтирів та просоціальних шляхів їх досягнення, визначення важливих цілей та цінностей у своєму житті.

Наступна програма – програма *«Попередження вживання психоактивних речовин»*. Метою цієї програми є досягнути позитивні зміни у поведінці неповнолітнього суб'єкта пробації шляхом розвитку та підтримки навичок ефективного самоконтролю, усвідомлення необхідності стратегій зменшення шкоди від вживання та підвищення вмотивованості до відмови від вживання психоактивних речовин [9].

Метою програми *«Подолання агресивної поведінки»* є досягнути позитивні зміни у поведінці суб'єкта пробації шляхом розвитку у нього навичок саморегуляції психоемоційних станів, управління гнівом та агресивною поведінкою, розширення інструментів ефективної взаємодії, формування готовності дотримуватися соціально прийнятних норм та ненасильницьких моделей поведінки [13].

Пробаційні програми щодо неповнолітніх сформовані та реалізуються з враху-

ванням психологічних та фізичних особливостей останніх.

Наглядову пробацію як один із видів пробації застосовують до великої кількості осіб, що перебувають на обліку уповноважених органів з питань пробації.

Отже, наглядова пробація має певні переваги серед інших заходів пробаційного характеру.

Основною відмінністю наглядової пробації від системи виконання покарань, не пов'язаних із позбавленням волі, є її соціальна складова. У період наглядової пробації щодо суб'єктів пробації здійснюється не тільки нагляд, а й проводиться соціально-виховна робота. Ця робота полягає у здійсненні заходів, які проводять згідно з індивідуальним планом роботи із засудженим, урахувавши оцінки ризиків учинення ним повторних кримінальних правопорушень. Крім того, ця робота окреслює диференційований підхід під час надання консультативної, психологічної та інших видів допомоги; сприяння працевлаштуванню; залучення до навчання; участь у виховних заходах і соціально корисній діяльності; проведення індивідуально-профілактичної роботи [8].

Усі пробаційні заходи базуються на оцінці факторів ризику та викорис-

танні спеціальних методик пробаційної роботи [8].

Одним із вирішальних чинників для досягнення ефекту виправлення є вивчення особи злочинця. Особливості підготовки працівників для ювенальної системи полягають у спеціальних вимогах до кандидатів на посади, що забезпечують професійний підхід до справ неповнолітніх.

До основних таких вимог належать: спеціальна освіта в галузі соціальної роботи, психології, педагогіки, юриспруденції; наявність життєвого і практичного досвіду виховної роботи; регулярне відвідування курсів підвищення кваліфікації; суворий конкурсний відбір.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Протягом періоду наглядової пробації органом пробації впроваджуються процедури щодо звільнених після відбування покарання осіб. Це сприяє позбавленню від шкідливих звичок, зміні поняття злочинності, формуванню безпечного суспільства, зниженню рівня злочинності, запобіганню рецидивній злочинності. Органи пробації повинні вирішувати багато соціальних питань, особливо правового спрямування.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про пробацію : Закон України від 05.02.2015 р. № 160-VIII : станом на 1 січ. 2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160-19#Text>.
2. Стаття 13 Закону України Про пробацію. Соціально-виховна робота. Головна 2023. URL: https://urst.com.ua/pro_rprobatsiiu/st-13.
3. Стаття 76. Обов'язки, які покладає суд на особу, звільнену від відбування покарання з випробуванням – Кримінальний кодекс України. Безкоштовний сервіс для вирішення Юридичних питань № 1 в Україні! URL: https://protocol.ua/ru/kriminalniy_kodeks_ukraini_statnya_76.
4. Про затвердження Переліку заходів щодо реалізації пробаційних програм. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0483-18>.
5. Про затвердження Порядку здійснення нагляду та проведення соціально-виховної роботи із засудженими до покарань, не пов'язаних з позбавленням волі : Наказ М-ва юстиції України від 29.01.2019 р. № 272/5 : станом на 14 лют. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0120-19#Text>.
6. 16-факторний особистісний опитувальник Р. Кеттелла – ПСИХОЛОГІС. ПСИХОЛОГІС – енциклопедія практичної психології. URL: http://psychologis.com.ua/16-faktorny_lichnostnyy_oprosnik_r_kettella.htm.
7. Багатофакторний особистісний опитувальник FPI – опис, інтерпретація та особливості. Українська «Преса» Онлайн. URL: <https://presa.com.ua/psykholohiia/bagatofaktornij-osobistisnij-opituvalnik-fpi-opis-interpretatsiya-ta-osoblivosti.html>.

8. Наглядова пробація. Пробація України. URL: http://www.probation.gov.ua/?page_id=131.
9. Попередження вживання психоактивних речовин. Методичний посібник до пробаційної програми для неповнолітніх. URL: <http://psychologdcpp.in.ua/wp-content/uploads/2022/06/%D0%91%D1%96%D0%B1%D0%BB%D1%96%D0%BE%D1%82%D0%B5%D0%BA%D0%B0-2-1.pdf>.
10. Пробаційні програми для засуджених, звільнених від покарання з випробуванням. URL: <https://vasilkivska.otg.dp.gov.ua/novini-ta-podiyi/novini/probaciyni-programi-dlya-zasudzhenih-zvilnenih-vid-pokarannya-z-viprobuванням#:~:text=>
11. Пробаційні програми для неповнолітніх. Пробація України. URL: https://www.probation.gov.ua/?page_id=150.
12. Пробація і її цілі – WikiLegalAid. Платформа правових консультацій – WikiLegalAid. URL: https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/Пробація_і_її_цілі.
13. Проведення пробаційної програми «Подолання агресивної поведінки» з суб'єктом пробації | Офіційний сайт Кам'янської міської ради. Головна. URL: https://kam.gov.ua/ua/news/pg/261020991415636_p26/print/page.
14. Профілактика посттравматичних стресових розладів: психологічні аспекти : метод. посіб. / Упор.: Д.Д. Романовська, О.В. Ілашук. Чернівці: Технодрук, 2014. 133 с. URL: <http://lecture.in.ua/uporyadniki-romanovsekad-d.html?page=20>.

REFERENCES:

1. Pro probatsiiu : Zakon Ukrainy [About probation: Law of Ukraine] vid 05.02.2015 r. № 160-VIII : stanom na 1 sich. 2021 r. (2021) Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160-19#Text>. [in Ukrainian]
2. Stattia 13. Zakonu Ukrainy Pro probatsiiu. Sotsialno-vykhovna robota. [Article 13 of the Law of Ukraine On Probation. Social and educational work] Retrieved from https://urst.com.ua/pro_rprobatsiiu/st-13. [in Ukrainian]
3. Stattia 76. Oboviazky, yaki pokladaie sud na osobu, zvilnenu vid vidbuvannya pokarannya z vyprobuvanniam – Kryminalnyi kodeks Ukrainy. [Article 76. Obligations imposed by the court on a person released from serving a probationary sentence – Criminal Code of Ukraine.] Protocol. Bezkoshtovnyi servis dlia vyryshennia Yurydychnykh pytan №1 v Ukraini!. Retrieved from https://protocol.ua/ru/kriminalniy_kodeks_ukraini_stattya_76. [in Ukrainian]
4. Pro zatverdzhennia Pereliku zakhodiv shchodo realizatsii probatsiinykh prohram. [On the approval of the List of measures for the implementation of probation programs] Ofitsiyniy vebportal parlamentu Ukrainy. Retrieved from <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0483-18>. [in Ukrainian]
5. Pro zatverdzhennia Poriadku zdiisnennia nahliadu ta provedennia sotsialno-vykhovnoi roboty iz zasudzhenymy do pokaran, ne poviazanykh z pozbavlenniam voli [On the approval of the Procedure for supervision and social-educational work with those sentenced to punishments not related to deprivation of liberty] : Nakaz M-va yustytisii Ukrainy vid 29.01.2019 r. № 272/5 : stanom na 14 liut. 2023 r. (2019) Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0120-19#Text>. [in Ukrainian]
6. 16-faktornyi osobystisnyi opytuvalnyk R. Kettella. [R. Cattell's 16-factor personality questionnaire.] PSYKHOLOHIS – entsyklopediia praktychnoi psykholohii. Retrieved from http://psychologis.com.ua/16-faktorny_lichnostnyy_oprosnik_r_kettella.htm. [in Ukrainian]
7. Bahatofaktornyi osobystisnyi opytuvalnyk FPI – opys, interpretatsiia ta osoblyvosti. [FPI multifactorial personality questionnaire – description, interpretation and features.] Ukrainska «Presa» Onlain. Retrieved from <https://presa.com.ua/psykholohiia/bagatofaktornij-osobistisnij-opituvalnik-fpi-opis-interpretatsiya-ta-osoblivosti.html>. [in Ukrainian]
8. Nahliadova probatsiia. [Supervisory probation.] Probatsiia Ukrainy. Retrieved from http://www.probation.gov.ua/?page_id=131.

9. Poperedzhennia vzhyvannia psykhoaktyvnykh rehovyn. [Prevention of the use of psychoactive substances.] Metodychnyi posibnyk do probatsiinoi prohramy dlia nepovnitnikh. Retrieved from <http://psychologdcp.in.ua/wp-content/uploads/2022/06/%D0%91%D1%96%D0%B1%D0%BB%D1%96%D0%BE%D1%82%D0%B5%D0%BA%D0%B0-2-1.pdf>. [in Ukrainian]
10. Probatsiini prohramy dlia zasudzhennykh, zvilnenykh vid pokarannia z vyprovuvanniam. [Probation programs for convicts released from sentences with probation] Retrieved from <https://vasilkivska.otg.dp.gov.ua/novini-ta-podiyi/novini/probaciyni-programi-dlya-zasudzhenykh-zvilnenykh-vid-pokarannya-z-viprovuvanniam#:~:text=>. [in Ukrainian]
11. Probatsiini prohramy dlia nepovnitnikh. [Probation programs for minors.] Probatsiia Ukrainy. Retrieved from https://www.probation.gov.ua/?page_id=150. [in Ukrainian]
12. Probatsiia i yii tsili [Probation and its goals] – WikiLegalAid. Platforma pravovykh konsultatsii – WikiLegalAid. Retrieved from https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/Пробація_її_цілі [in Ukrainian]
13. Provedennia probatsiinoi prohramy «Podolannia ahresyvnoi povedinky» z subiektom probatsii. [Conducting the probation program "Overcoming Aggressive Behavior" with the subject of probation.] Ofitsiyni sait Kam`ianskoi miskoi rady. Holovna. Retrieved from https://kam.gov.ua/ua/news/pg/261020991415636_p26/print/page. [in Ukrainian]
14. Profilaktyka posttravmatychnykh stresovykh rozladiv: psykholohichni aspekty [Prevention of post-traumatic stress disorders] : metod. posib. Upor.: D.D. Romanovska, O.V. Ilashchuk. Chernivtsi: Tekhnodruk. 133 s. (2014) Retrieved from <http://lecture.in.ua/uporyadniki-romanovseka-d.html?page=20>. [in Ukrainian]